

{%22fulltext%22:[%22ABUHMAID%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-170285%22]}, accessed 7 December 2021.

5. European Court of Human Rights. Case of M.K. and Others v. Poland (Applications nos. 40503/17, 42902/17, 43643/17). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22MK%20and%20others%20v%20Poland%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-203840%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22MK%20and%20others%20v%20Poland%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-203840%22]}), accessed 7 December 2021.

6. European Court of Human Rights. Case of N.D. and N.T. v. SPAIN (Applications nos. 8675/15, 8697/15). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22N.D.%20and%20N.T.%20v.%20Spain%22\],%22itemid%22:\[%22001-201353%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22N.D.%20and%20N.T.%20v.%20Spain%22],%22itemid%22:[%22001-201353%22]}), accessed 7 December 2021.

Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри порівняльного та європейського права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка Федорева А. Л.

Харитонов Роман Феліксівич

*к. ю. н., доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

ЄС не має комплексного механізму захисту прав людини. Національна система захисту прав людини, що діє в країнах-членах, доповнюється системою захисту на рівні ЄС. Крім того, захист прав і свобод людини здійснюється в рамках Європейської комісії, до якої входять усі країни-члени ЄС.

На ранніх етапах роботи ЄС захисту прав людини приділялося мало уваги, оскільки ці питання не належали до економічної інтеграції. З іншого боку, інституції Європейського співтовариства мають обмежені повноваження у сфері захисту прав людини. Європейський суд не має кримінальної юрисдикції, що обмежує його можливості займатися захистом прав і свобод людини. Розглядаючи справи, він може мати справу лише з політичними та соціальними правами час від часу. Тому суд системно не розглядав питання захисту прав

людини. Проте саме він розпочав процес розширення повноважень Співтовариств щодо захисту прав людини. Національні конституційні суди здійснювали певний тиск на нього, відмовляючись визнавати права Європейських Співтовариств, якщо воно не гарантує захисту прав людини. Встановлення відповідних повноважень в установчих договорах, має фундаментальне значення для реалізації ЄС захисту прав людини. З підписанням «Єдиного європейського акту» було зроблено перший крок у цьому напрямку, у преамбулі якого вказано, що держави-члени сповнені рішучості сприяти розвитку демократії, яка спирається на основні права, визнані конституціями і законодавством держав-членів, Конвенцією про захист прав і основних свобод людини і Європейською соціальною хартією [1]. Наступним кроком є розробка Маастрихтського договору, який підтверджує її прихильність до поваги до принципів прав людини та основних свобод і висловлює намір ввести громадянство ЄС. Реалізація наміру встановити громадянство є важливою для демократизації Європейського Союзу, про що свідчить позиція Конституційного суду Німеччини, який у своєму рішенні щодо Договору про Європейський Союз передбачав передачу суверенних прав від Німеччини до Європейського Союзу. Запровадження громадянства ЄС було здійснено Маастрихтським (стаття 8) [2] та Амстердамським (статті 17–21) договорами [3].

Вперше принцип захисту прав людини у праві європейських співтовариств був визнаний Судом ЄС у справі C-29/69 Stauder [1970] [4]. Вона передбачає вимоги до отримувачів соціальної допомоги скасувати ідентифікацію (ім'я та адресу) на купонах, які вони надають, щоб отримати продукти соціальної допомоги за низькою ціною. Суд ЄС постановив, що рішення Комісії 1969 року дозволяє державам-членам встановлювати пільгові ціни для певних категорій населення і воно не порушує основні права людини, захищені судом, які закріплені в загальних принципах права Європейських Співтовариств. Тому мова йде не про порушення прав людини з боку інститутів об'єднань, а про необхідність модифікації вітчизняного законодавства, що регулює користування пільгами. Немає необхідності вимагати,

щоб на купоні зазначалась персональна інформація яка порушує права людини. Тому концепція основних прав людини була вперше визнана загальним принципом права Європейських Співтовариств [5]. Хартія основних прав ЄС 2007 року має особливий статус у законодавстві ЄС. Вона містить вичерпний каталог основних прав і свобод для кожної людини, яка перебуває на території ЄС, й охоплює громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права. Завдяки Хартії вони усі отримали однаковий правовий режим, що означало, що врешті-решт відійшли від цієї концепції «ринкової людини». Хартія має статус установчого договору, хоча вона не є частиною установчих договорів. Хартія ґрунтується на новому світоглядному підході до людей та їхнього місця у світі. У преамбулі Хартії зазначено, що людина та її інтереси є основою діяльності ЄС. На відміну від більшості міжнародно-правових документів, які класифікують основні права на основі суб'єктивного права, класифікація прав і свобод у Хартії базується на цінностях, на захист яких вони спрямовані. До таких цінностей належать людська гідність, свобода особи, рівність та солідарність. Права і свободи тих, хто захищає ці цінності, викладені у розділах відповідних заголовків (розділи I–IV). Окремі розділи присвячені громадянству та правосуддю (глави V та VI). Комплекс основних прав і свобод особи поділяється на кілька категорій. Це особисті права і свободи; політичні права і свободи; економічні, соціальні та культурні права; основні обов'язки. Їх доповнюють гарантії прав і свобод особи. Особисті права і свободи (глави I і II). До них належать право на людську гідність, право на життя, право на недоторканність, особисту свободу та безпеку, право на повагу до приватного та сімейного життя, право на захист персональних даних, право на шлюб та створення сім'ї, свободу думки та релігії, свобода слова та свобода інформації, свободу пересування та вибору місця проживання, право на притулок. Політичні права і свободи тісно пов'язані з діяльністю держави та Європейської інтеграційної асоціації. На рівні ЄС існує чіткий зв'язок між правами та європейським громадянством. До них належать право голосу, свобода зборів та асоціацій, право на належне управління, право отримувати

офіційні документи та право на подання петицій. Одним із головних обов'язків Хартії є повага та захист людської гідності; врахування думок дітей; отримання безкоштовної обов'язкової освіти; охорона та покращення навколишнього середовища [6].

Оскільки громадяни ЄС за захистом своїх прав можуть звертатись до судових органів ЄС та Європейської конвенції 1950 р., то виникає проблема, чиє рішення матиме пріоритет у випадку колізії. Вирішення цих питань було знайдено з підписанням Лісабонського договору та Хартії ЄС основних прав у редакції 2007р. Лісабонський договір був підписаний 13 грудня 2007 року, 13 листопада 2009 року уклали всі 27 країн ЄС. Лісабонський договір визначає цілі та цінності ЄС: забезпечувати людям простір свободи, безпеки та правосуддя без внутрішніх кордонів; працювати задля сталого розвитку Європи; сприяти соціальній справедливості та соціальному захисту; сприяти економічній, соціальній та територіальній згуртованості держав-членів ЄС; підтримувати та поширювати цінності ЄС; робити внесок у захист прав людини, зокрема прав дитини [7].

Таким чином, інститут захисту прав людини в Європейський Союз пройшов величезний шлях розвитку: від зазначення повної непотрібності цього інституту до прийняття свого міжнародно-правового документу, яким являється Хартія основних прав. На сьогодні основні права людини, а також робота всього інституційного механізму чітко відображена в установчих документах Європейського Союзу. Сучасні аспекти міжнародного правопорядку існують визнанням ефективності прав людини в Європейському Союзі, які є складником не тільки внутрішньої юрисдикції держав, а діяльності Європейського Союзу в цілому.

Джерела:

1. Единый европейский акт. Договор о Европейском Союзе / отв. ред. Ю. Борко. М., 1994. Т. II. С. 9.
2. Единый европейский акт. Договор о Европейском Союзе. С. 55–57.
3. Договор о Европейском Сообществе. Европейское право : учебник / под общ. ред. Л. М. Энтина. М., 2002. С. 561–563.

4. Judgment of the Court of 12 November 1969. Erich Stauder v City of Ulm – Sozialamt. Reference for a preliminary ruling: Verwaltungsgericht Stuttgart – Germany. Case 29–69. URL: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61969CJ0029:EN:HTML>

5. Foster Nigel. European Law. Directions. Second Edition / Foster Nigel. New York : Oxford University Press, 2008. P. 82.

6. Хартия Европейского Союза об основных правах : комментарий. М. : Юриспруденция, 2001. 203 с.

7. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Геннадія Друзенка та Світлани Друзенко, за заг. ред. Геннадія Друзенка. К. : «К.І.С.», 2010. 536 с.